

BOEK BESPREKING

M. K n a p. *Leerboek voor de Klinisch-Conserveerende Tandheelkunde*. N.V. G. Kolff & Co., Soerabaia—Leiden, 1934. Prijs f 12.50.

In het Voorwoord deelt collega K n a p (Leeraar aan de Ned. Indische Artsenschool en School tot opleiding van Indische Tandartsen) mede, dit boek vooral geschreven te hebben om zijn leerlingen — die in eigen omgeving dikwijls nog Maleisch spreken — niet voortdurend te behoeven te dicteeren.

Laten wij dan dankbaar zijn, dat het dicteeren hem verveelde en buitendien te veel tijd kostte. Want daardoor zijn we een uitmuntend bruikbaar Leerboek in de Nederlandsche taal rijk geworden, dat niet alleen voor de leerlingen van N.I.A.S. en S.T.O.V.I.T., maar ook voor de studenten te Utrecht en voor tandartsen een welkome aanwinst zal blijken te zijn.

Het boek is up to date en dank zij de grondige literatuurkennis van den schrijver, geeft het een goed overzicht van de methodes en opvattingen in de tandheelkunde van vandaag, terwijl een literatuurlijst aan het slot het den lezer mogelijk maakt, datgene wat hem bijzonder mocht interesseeren, nader op te zoeken.

In nog geen 200 bladzijden wordt, met behulp van goede illustraties, een duidelijk en leesbaar overzicht gegeven — zij het dan natuurlijk ook in beknopten vorm — over het cariesvraagstuk, de aandoeningen van pulpa en periodontium, wortelbehandeling, caviteitpreparatie en vultechniek, terwijl ten slotte nog eenige hoofdstukken worden gewijd aan de behandeling van kinderen, het voorkòmen van tand- en mondziekten, de stomatogene sepsis, benevens de resultaten van eigen onderzoek over wortelgranulomen in Nederlandsch-Indië en over een onderzoek naar de cariesfrequentie van Javaansche, Chineesche en Europeesche schoolkinderen van Soerabaia, waar zonder twijfel waardevolle gevolgtrekkingen uit te halen zullen zijn.

Men herként den discipel van de Utrechtsche Alma Mater, die echter veel heeft rondgekeken en er zijn voordeel mee heeft gedaan.

Anderer ervaring wordt aan eigen inzicht getoetst en al zal men het dus vermoedelijk niet overal met den schrijver eens zijn en zouden er hier of daar opmerkingen te maken zijn, het doorlezen van dit — keurig uitgegeven — boek, zal ook voor den tandarts een gezonde opfrissing zijn van zijn kennis van de conserveerende tandheelkunde.

Dat de schrijver hiervoor — te midden van vele andere werkzaamheden, in een tropisch klimaat, tijd en lust gevonden heeft, kan niet genoeg worden toegejuicht en wij wenschen hem toe, dat er spoedig een tweede druk noodig zal zijn!

NORD.

Anton Loos. *Zahnärztliche Prothetik* vom Standpunkt einer biologisch orientierten Indikation. 300 blz. 374 fig. f 19,70
Hermann Meusser, Berlijn 1934.

De vermelding der „biologisch orientierten Indikation” in den titel, deed mij naar kennismaking met dit boek verlangen. De mededeeling, dat het herhaald aandringen van Meusser den schrijver bracht „zu dem Entschluss, meine Erfahrungen, die ich in intensiver und konzentrierter Beschäftigung auf diesem Gebiete an einem grossen klinischen und privaten Patientenmaterial sammeln konnte, zum Gegenstand einer längeren Behandlung zu machen”, deed mij hopen in dezen auteur iemand te hebben gevonden, die men een biologisch-prothetische mannetjes-putter zou kunnen noemen.

De verzekering eindelijk: Ich habe dabei den Versuch unternommen, den Ersatz einer biologisch orientierten Indikation unter Berücksichtigung der nach dem heutigen Stande der zahnärztlichen Prothetik vollkommensten Methoden zu besprechen, wobei ich in unzähligen Erprobungen bewährte und zuverlässige Wege zu weisen bestrebt bin” liet mij te binnen schieten, dat ieder puttertje zingt zooals het gebekt is. Aldus redelijk geprepareerd ving ik aan met intensief en geconcentreerd kennis te nemen van wat Loos in werkelijkheid brengt. Enkele, hieronder ten deele vermelde aanteekeningen mogen helpen bij het opmaken eener balans.

Afgezien van kleinigheden rijzen reeds bij hoofdstuk III ernstige bezwaren tegen dit boek, dat toch als leerboek wil worden beschouwd. Deze bezwaren zullen zich later herhalen, maar reeds hier in het begin bij de behandeling van de terminologie

en klassificatie is het betoog eer polemisch dan didactisch. Men vindt met of zonder korte vermelding hunner meening de namen van Schröder, Haber, Greve, Salomon, Müller, Rumpel, Wüstrow, Gottlieb, Kronfeld, Steinschneider, Kjennerud, Doskow en Kennedy. Hierop volgt de klassificatie van Loos zelf, bij welke de aard der constructie het classificatiebeginsel moet vormen. Omtrent deze poging, die naar de schrijver hoopt, „die diskutierbare Basis zur endgültigen Schaffung einer klaren Verständigung abgeben könnte,” zij mij veroorloofd op te merken, dat m.i. de gedachtingang voor het komen tot deze groepeerings deductief en synthetisch is geweest, terwijl vanzelfsprekend hier alleen inductie, dus gang van het bijzondere naar het algemeene, van feit tot wet, van individu tot soort, op haar plaats is. Bij de laatste ontwikkeling kan het voorkomen, en zal het waarschijnlijk voorkomen, dat voor één concretum plaats is in méér dan een afdeeling, dat er géén plaats zou zijn is ondenkbaar. Waar brengt Loos de prothese zonder speciale verankering onder?

Voor het overige is, zelfs voor het onderwijs in de prothetiek, een ver doorgevoerde classificatie, als door meer dan een auteur wordt gelanceerd, nu eigenlijk een verhelderend of een verwarrend element?

De aan prothetische therapie te stellen eischen, welke Loos op blz. 17 formuleert, toonen hiaten op sociaal, op psychologisch en ook op biologisch terrein. Vóór hem hebben anderen reeds veel betere verlanglijstjes gegeven. Om slechts één ding te vermelden: Loos vergeet, dat men met een prothese ook moet kunnen spreken. In het zesde hoofdstukje „Der Zahn als Pfeiler der Prothese”, treffen mij onder het citeeren (alweer) van Steinschneider, Hauptlen Gaman, een in zeer algemeene termen gehouden opstel, waarin helaas dynamometrie geen plaats kon vinden, terwijl dit evenmin in het aansluitende hoofdstuk VII het geval is. Dit laatste begint met de zin: „Das Schicksal einer Prothese ist mit der Beschaffenheit der Pfeiler bzw. mit der Fähigkeit ihrer Stützgewebe, eine übertragene Mehrarbeit zu bewältigen, eng verknüpft, weshalb die Indikation eines Ersatzes von den anatomischen, pathologischen, physiologischen und biologischen Verhältnissen der Pfeiler und ihres Fundamentes abhängig gemacht muss.” Deze passage citeer ik volledig, omdat zij van de herhaalde malen, waarop dit gebeurt een zoo duidelijk voorbeeld is van het zinledig gebruik van het woord biologisch.

De zin „Bezüglich der Wahl der Verankerungsmethoden ist zu bemerken, dass auch hier der Zustand der Zahnsubstanzen aus-

schlaggebend ist, da beispielsweise die Klammerverankerung nur bei unversehrten Zähnen angewandt werden soll", en dit, let wel, uit anatomisch, pathologisch, physiologisch en biologisch oogpunt, doet vragen welke contra-indicatie er dan toch bestaat, anatomisch, pathologisch, physiologisch en biologisch gesproken tegen een klem om een tand met inlay of om een volle kroon.

In hoofdstuk VIII is bij de „voorbereidende maatregelen" het ontwerpen der prothese rustig vergeten.

Hoofdstuk IX behandelt de vaste prothese. Het eerste gedeelte hiervan, over de indicatie, bevat weer de namen en meeningen van een aantal auteurs, een leer-methode, die ik hierboven reeds meende te mogen laken. Naast enkele contra-indicaties is hier als positiefs alleen te vernemen, dat een vaste brug niet grooter moet zijn dan twee à drie elementen. Indien ergens, dan ware hier een beetje psychologie op zijn plaats geweest. Heeft L o o s onder zijn groot klinisch en particulier patiëntenmateriaal nooit het verschijnsel: „de vrouw van veertig jaar" ontmoet? Heeft hij nooit vermoed welk een *insult* onder bepaalde verhoudingen „een plaatje" kan beteekenen?

„Die Bezeichnung „Verankerung" in Verbindung mit der festsitzende Prothese möchte ich als sinnstörend vermeiden, da mit diesem Begriff im ganz eindeutiger Weise nur eine Vorrichtung gemeint sein kann, die es ohne Schwierigkeiten gestattet, einen beweglichen Körper jederzeit aus einer vorübergehenden Verbindung mit einem feststehenden zu lösen, ein Charakteristikum, das bei den Befestigungsmethoden der festsitzende Prothese nicht anzutreffen ist".

Dit is L o o s' min of meer gecompliceerde wijze om te vertellen, dat bij anker hij uitsluitend aan schip denkt. Hoezeer referent, die af en toe zich ook verlustigt in taalkundig-prothetische oefeningen, zich ook verheugt een gelijkgezinden geest te ontmoeten, toch of juist daarom, moet hij zijn collega verzoeken eens een Duitsch handwoordenboek op te slaan. In Sanders-Wülfing b.v. zal hij vinden: b (Bau) Steine an Steine, Holz an Holz oder ganze Gemäuer mit Balken zu vereinigen, zu „(ver)ankern".

Nu is het niet noodig op alle slakken zout te leggen, maar een auteur, die zóó slordig en zinstorend met woorden omspringt als L o o s dit doet moet men evenmin te veel kleinigheden vergeven. In enkele bladzijden (48 e. v.) weet hij termen als mechanisch, functioneel, fysikalisch-mechanisch (èn andersom) zoodanig door-een te haspelen, dat men gaat twifelen aan het bestaan van de heldere begrippen, die hij ermee verdoezelt. Hij spreekt over „Methoden" als hij „Mittel" meent; op verschillende plaatsen (pag. 73

en 76) vindt men stijlbloempjes, die Charivarius graag zou plukken, enz. enz.

Het is misschien gewenscht, aan mijn lijstje van bezwaren tegen L o o s' zienswijze nog een paar van technischen aard toe te voegen. Als hij meent (pag. 109) dat voor een buiten den mond te maken volle kroon, een gewrichtsarticulator onnoodig maar een gipsblok voldoende is, kan ik dit op a. p. ph. m. ph. t en b. gronden niet met hem eens zijn.

Als hij (pag. 177) zelf een schuifanker wil maken, althans een maniertje hiervoor beschrijft, verdenk ik hem het nooit aldus te hebben geprobeerd. Vergis ik mij hierin, dan raad ik hem voor een volgenden keer het gebruik aan van een trekijzer en een hardstalen draad als doorn.

Als hij (pag. 180) betoogt, (hij noemt hierbij C u m m e r en P r o t h e r o) dat aan weerszijden van de ankeras gelijke *gewichten* moeten worden gevonden, dan had hij het althans door C u m m e r gebruikte en wat ouderwetsche „power” beter moeten begrijpen en vertalen. Wordt even later de term „Kippbrecher” ingevoerd, dan speelt hem klaarblijkelijk de stressbreaker en de „Kippmider” door het hoofd, maar even klaarblijkelijk zijn de mechanische begrippen hem niet helder.

Het is, hoop ik, den lezer duidelijk, dat L o o s' arbeid niet beantwoordt aan de verwachtingen, die hij met de fanfares uit zijn voorwoord gewekt zou kunnen hebben. Hij heeft in mij de reeds bestaande overtuiging bevestigd, dat het schrijven van een goed boek over prothese wel héél moeilijk moet zijn. Mijn respect voor T u r n e r, voor C a m p b e l l en voor K e n n e d y zijn zeer aanzienlijk versterkt.

B. R. BAKKER.

H e r m a n n G r o s s, *Histologische Untersuchungen über das Wachstum der Kieferknochen beim Menschen*. Deutsche Zahnheilkunde Heft 89. Thieme, Leipzig. 1934. Prijs RM. 6,75.

Uitgaande van de meening, dat de groeiverschijnselen van de kaak, vooral in verband met den groei van de overige gedeelten van den schedel, histologisch nog niet voldoende onderzocht zijn, heeft G r o s s een 25-tal kaken van foetora, zuigelingen en kinderen tot den leeftijd van 15 jaren aan een nader onderzoek onderworpen. Dit omvangrijk menschenlijke materiaal werd histologisch bewerkt, terwijl bij ander, dierlijk, materiaal de groeiverschijnselen met de methode der experimenteele vitale kleuring werden nagegaan.

In dit boekje wordt verslag gegeven van de resultaten, die het eerstgenoemde onderzoek heeft opgeleverd. Deze bestonden voor een gedeelte in de bevestiging van door oudere onderzoekers op andere wijze verkregen waarnemingen en voor een gedeelte ook in nieuwe vondsten. Zij kunnen hier niet nader worden medegedeeld; er zij slechts vermeld, dat onderzocht en besproken worden: de groei aan de symphysis van de onderkaak; de verplaatsing („Wandern”) der tanden of tandkiemen in de groeiende kaak; de groei van den tand en de alveole tot na de doorbraak; de groei van de onderkaak aan de processus condyloideus en coronoideus en aan den angulus; de hoogtegroei van den horizontalen tak en het gedrag van den canalis mandibularis; de breedtegroei van de onderkaak en ten slotte (minder uitvoerig wegens gebrek aan menscheijk materiaal) de groei van de bovenkaak.

De besprekingen zijn over het algemeen duidelijk en men krijgt den indruk, dat het materiaal nauwgezet bewerkt werd. Een uitvoerige literatuuropgave sluit het boekje af; men mist hier helaas de vermelding van het werk van de Amerikanen Logan en Kronfeld en van den Engelschman Marshall, die toch juist op het door den schrijver behandelde gebied belangrijk werk verricht hebben.

Bij de bespreking van de doorbraak der tanden begeeft Gr. zich terloops in een bestrijding van de (door Gottlieb opgestelde) theorie van de voortdurende doorbraak. Nadat hij heeft vastgesteld, dat de doorbraak een groeiverschijnsel is en niet gepaard gaat met een verdwijnen van het been van den processus alveolaris, terwijl men bij „paradentose” (volgens den schr.) juist het omgekeerde, een verdwijnen van den beenrand kan waarnemen, verklaart hij (blz. 37): „Ich muss mich deshalb entgegen der Schule Gottliebs, gegen Kantorowicz und Feiler auf die Seite derjenigen Autoren stellen, welche Gottliebs Anschauung vom *kontinuierlichen Zahndurchbruch als spekulative Theorie ablehnen. Der normale Zahndurchbruch und der Zahnausfall beim Zahnbettchwund sind nicht wesensgleiche, sondern histologisch verschiedene Vorgänge.*” (Curs. van G.). (Waarom noemt schr. hier alleen Kantorowicz en Feiler? In landen als Amerika, Italië en Nederland zijn immers ook autoriteiten, die de bedoelde theorie als een meer en meer gefundeerde werkbasis aanvaard hebben). Hier moet o.m. vastgesteld worden, dat deze bestrijding van een theorie over het gedrag van een normalen tand uitsluitend plaats vindt op grond van gegevens ontleend aan gebitten van nog niet volwassen individuen en aan pathologische toestanden; dat het gedrag der epitheel-aanhechting (een der fundamente van deze theorie) nergens ter

sprake gebracht wordt en ten slotte, dat op dit gebied liggende, meer recente publicaties van G o t t l i e b dan van 1921 in de tekst niet worden besproken (terwijl in de litteratuurlijst zelfs deze niet wordt vermeld!)

Daar deze opmerkingen de hoofdzaak van het onderzoek niet betreffen, doet dit aan den algemeenen reeds vermelden indruk niet veel af. Lezing van dit werk moet hem, die zich met de hier behandelde vraagstukken bezig houdt, aangeraden worden.

E. SANDERS.